

Г.Скляніченко

(Кіровоград)

Особливості семантики категорії виду в англійській мові в зіставленні з українською.

Основними граматичними засобами вираження темпоральності в порівнювальних мовах, як і в інших мовах індо-європейської сім'ї, є час і вид. Зазначені граматичні категорії тісно пов'язані функціонально, а також виявляють взаємообумовленість в процесі їх формування.

На думку О.О. Потєбні, дієслово в індо-європейських мовах виникло в результаті розпаду первісного імені на іменник та дієслово. Цей розпад був зумовлений розподілом їх синтаксичних функцій – вираження суб'єкта та дії, що виконується цим суб'єктом [7; 125]. І.І. Мещанінов зазначав, що проміжною стадією між цими формами був дієприкметник, який вважається “досить давньою мовною формою, що розвивається, очевидно, паралельно дієслівній, а може й попереду їй; хоча не підлягає сумнівам те, що сучасна форма дієприкметника піддалась значній модернізації, завдяки якій ряд дієприкметникових оформлень міг отримати вигляд похідного утворення саме від дієслова” [5; 286, 290]. Автор доводить, що категорія виду могла існувати в дієприкметнику індо-європейських мов ще до виділення дієслова. Це не суперечить існуючому в лінгвістиці припущенню про те, що як германська, так і слов'янська часова система базується на індо-європейських формах виду. Вид – давніша категорія, ніж час, що виникає вже після виділення дієслова та закріплення за ним спеціальних показників, після формального

розмежування форм присудка [6; 74]. Тобто, не поділ на часи виділяє слово, а сам поділ закріплюється за дієсловом, коли останнє вже виділилось. Є підстави вважати, що первинне видове протиставлення в спільно-індо-європейській мові-основі на дію незавершену (неперервну в часі) та завершену (результативну) стало базою для розвитку форм теперішнього та минулого часів відповідно.

Незважаючи на те, що сучасна англійська та українська мови мають генетичну та типологічну спільність, критерії визначення граматичного виду у них різні. В найзагальніших рисах ця відмінність полягає в тому, що славісти вважають, що вид вказує на взаємозв'язок суб'єктивного та об'єктивного в дієслівній дії, германісти ж приписують виду здатність характеризувати дію відсторонено, не зважаючи на відношення до неї мовця.

Еволюція семантики категорії виду в двох мовах, на нашу думку, пов'язана з лексико-граматичною категорією граничності. Граничними вважаємо дієслова, що виражають дію, спрямовану на досягнення якоїсь, самою природою цієї дії передбаченої межі; неграничне дієслово виражає дію чи стан, не спрямовані на досягнення межі, таку, що не містить у собі ніяких передумов свого завершення [3; 32]. Наявність додатку при дієслові і характер його відношення до останнього в значній мірі залежить від граничності дієслова. В зв'язку з цим в сфері префіксованих дієслів граничність та перехідність являють собою два взаємопов'язаних явища. Відповідно, випадки перетворення неперехідних дієслів в перехідні шляхом додавання префіксів, які, зокрема, часто зустрічаються в

давньоанглійській період та в сучасних слов'янських мовах, тісно пов'язані із значенням межі яке привносилось в дієслова цими префіксами [4; 126-129].

Отже: всі граничні дієслова в більшій мірі ніж неграничні перехідні потребують конкретизуючих доповнень; доповнення при граничному перехідному дієслові виступає в ролі кількісного регулятора, що визначає об'єм внутрішньої дієслівної межі.

В германських мовах на відміну від слов'янських афіксація поступово втрачає здатність до диференціації граничних та неграничних дієслів. Згодом в англійській мові семантизовані префікси поступаються післяйменникам. Таким чином, в сучасній українській мові граничність виражається за допомогою префіксів, виділяється лише відносно, як складник категорії виду, самотійно не функціонує і включається в канву видових побудов швидше в якості фундаменту, на якому будуються безпосередні видові уявлення.

На сучасному етапі розвитку англійської мови граничність виражається післяйменниками. З одного боку вона має деяку самотійність функціонування, але, на відміну від давньоанглійського періоду, не є абсолютною формою вираження видових відносин, а пов'язана з останніми, над нею підносяться видові категорії.

В сучасній українській мові концепція виду мало змінилася порівняно з тією, що оформилась в мові-основі. Натомість в англійській вона зазнала суттєвих змін.

Сучасний український вид з його регулярним протиставленням “доконаний – недоконаний” виражає відношення дії до її внутрішньої межі [2; 423]. Категорія виду сучасної англійської мови представлена опозицією “тривалий – нетривалий” та реалізується за допомогою видо-часових форм Continuous та Indefinite. Загальним значенням форм прогресиву є вираження конкретнопроцесної дії, тобто дії, локалізованої в конкретній точці часової осі та такої, що не має межі взагалі (для неграничних дієслів) або ще не досягла цієї межі (для граничних дієслів) [1; 89]. Специфіка англійських видових форм полягає в тому, що видове значення обов’язково поєднане з вказівкою на відрізок часу, в якому ця дія протікає і, відповідно, виражена в межах часу.

Таким чином, в сучасній англійській мові вид можна точніше визначити як категорію, що передає характер протікання дії по відношенню до моменту (відрізка) часу, вказаному формою дієслова.

Переосмислення виду від опозиції “доконаний – недоконаний”, що існувала в давньоанглійському періоді до сучасної “тривалий – нетривалий” спричинило суттєві зміни в системі англійських видо-часових форм. Таке переосмислення часової віднесеності відбулося в свідомості англійців середньоанглійського періоду. В цей час момент мовлення починає відігравати ключову роль в часовій диференціації. З’являються Present Perfect, форми групи Perfect Continuous, які починають асоціюватися не стільки з результатом дії, як з формами часової відносності, що протистоять так званим

абсолютним часовим формам. Найбільш проявлено це в англійському інфінітиві та умовному способі.

e.g. I'm glad to see you.

I'm glad to have seen you.

If I were there I should help you.

If I had been there I should have helped you.

Загально відомо, що чим більш проявленою і чітко окресленою є граматична категорія виду в мові, тим менше видо-часових форм в ній існує і навпаки. Так, в дійсному способі активного стану української мови існує 6 видо-часових форм: теперішній час, минулий час доконаного та недоконаного видів, майбутній час доконаного та недоконаного видів, давньоминулий час (плюсквамперфект). В той час як в сучасній англійській мові їм протистоять шістнадцять: Present (Indefinite, Continuous, Perfect, Perfect-Continuous) Tenses, Past (Indefinite, Continuous, Perfect, Perfect-Continuous) Tenses, Future (Indefinite, Continuous, Perfect, Perfect-Continuous) Tenses, Future-in-the-Past (Indefinite, Continuous, Perfect, Perfect-Continuous) Tenses.

Отже констатуємо: ключ до розуміння відмінності видо-часових форм в порівнюваних мовах лежить в відмінності їх видових концепцій.

Література:

1. Вопросы сопоставительной аспектологии . Под ред. Ю.С. Маслова. – Л.: 1995.
2. Жовтобрюх А.М., Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови. – К.: 1965.
3. Калько В.П. Видова неоднорідність дієслова як вияв взаємодії категорії виду з її лексичним значенням . Мовознавство № 2, 1990.
4. Кошечая И.Г. Типологические структуры языка. Сфера видо-временных значений. – К.: 1972.
5. Мещанинов И.И. Глагол. – Л.: 1982.
6. Мещанинов И.И. Члены предложения и части речи. – Л.: 1976.
7. Потебня А.А. Из записок по русской грамматике. т.3 – М.: 1968.

Відомості про автора.

Скляніченко Ганна Володимірівна доцент кафедри англійської філології Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка.

Дом. адреса: 25000, Кіровоград, пр. Правди, 11/31, кв. 47.

Дом. тел. 56-14-80, роб. тел. 29-31-82.